

SZIJJ MÁRTON

## A vallási élmény mibenléte Rudolf Otto életrajzának és életművének kontextusában

*Pontosabb lebet azt állítani, hogy Otto vallási élményről szóló értekezéseit  
A szentben és más, kapcsolódó műveiben olyan gyakorlati célok motiválták,  
amelyek ezekben a művekben nincsenek közvetlenül megfogalmazva.<sup>1</sup>*

Rudolf Otto nevééről ma leginkább *A szent* juthat eszünkbe, amely a huszadik század vallástudományának és a hozzá közel álló tudományterületeknek egyik legmeghatározóbb műve Karl Barthnak a Római levélhez írt magyarázatával együtt. Azonban ahogy az gyakran előfordul akár tudományos, akár szépirodalmi szerzőknél, Otto esetében is azzal szembesülünk, hogy legismertebb kötete elhomályosítja más munkáit, rosszabb esetben egész életművét. *A szent* rendkívül széles körben kutatót és tárgyalt írás, amely nem csak a vallástudomány területén ért el nagy hatást: Martin Heidegger, Edmund Husserl, Mahatma Gandhi és C. G. Jung is méltatói között voltak;<sup>2</sup> ám Otto további munkái sokkal kevesebb figyelmet kaptak.<sup>3</sup> Még kevésbé tárgyalt életrajza, amelynek még részleges ismerete is új és hasznos szempontokat adhat az életmű vizsgálatához. Sokrétű tevékenysége messze túlmutat főművén, amely tudományos és gyakorlati tevékenységének csupán egy része – a kirakós egyetlen, bár legjelentősebb darabja. Rudolf Otto több évtizedes munkája a vallásfenomenológia, a teológia és a vallástudomány határán megérdemel egy olyan áttekintést, amely megkísérli teljes életművét és életrajzát szem előtt tartva rekonstruálni kutatásainak legmeghatározóbb irányvonalait.

### *A főbb hatások*

Otto evangélikus hitű rendszeres teológus, aki emellett az összehasonlító vallástudomány és a vallásfenomenológia területein dolgozott. Fiatal korában lelkésznek készült, egyházreform-szerű törekvéseinek nagyját pedig már ebben az időszakban is az a meglátása táplálta, hogy a vallási élmény irracionális eleme hiányzik korának

<sup>1</sup> „It may be more accurate to suggest that Otto’s analysis of religious experience in *Das Heilige*, and other, related works, was itself motivated by practical religious concerns that are not explicitly articulated in those works.” Todd A. GOOCH: *The Numinous and Modernity: An Interpretation of Rudolf Otto’s Philosophy of Religion*. Berlin; New York, de Gruyter, 2000, 202.

<sup>2</sup> Uo. 7.

<sup>3</sup> Pl. *West-östliche Mystik*. L. Klotz. Gotha, 1926. és *Reich Gottes und Menschensohn: Ein religionsgeschichtlicher Versuch*. München, C.H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung, 1934.

kereszténységéből.<sup>4</sup> Az egyházak strukturális és dogmatikai megmerevedése, majd a felvilágosodás által hozott általános szekularizáció<sup>5</sup> és később a modernizmus légköre arra sarkallta a magát *modern teológusnak* tartó Ottót, hogy előmozdítsa a kereszténység akkori állapotának meghaladását, hogy az értékeit megtartva felzárkózhasson a korszak szellemiségéhez.

Főként Luther és az ő toronyélménye az, amelyre Ottonak az *élmény*hez való kapcsolódása visszavezethető. Egész életművét áthatja a *racionális és irracionális* ketőssége, ezek feszültsége, illetve *kontrasztharmóniája*. Számára a vallási élmény irracionális, vagyis logikus-racionális szinten nem megfogalmazható, csupán körülírható aspektusa állt a középpontban. Legelső művében már látható, hogy a misztika is fontos szereppel bírt számára:<sup>6</sup> A *Die Anschauung von heiligen Geiste bei Luther: Eine historisch-dogmatische Untersuchung* (1898)<sup>7</sup> című kötetben amellet foglal állást, hogy Luther nézeteiben és a protestantizmus gyökereiben – ellentétben a népszerűbb olvasatokkal – megjelennek misztikus elemek. Luther azonban nemcsak a hírhedt toronyélmény *orgéja* által, hanem a *Von der Freiheit eines Christenmenschen* című, a keresztény megigazulás extatikus örömről szóló írásával is alakította nézeteit, és innen eredhet a hit általi megigazulás tanának fontossága Otto számára.<sup>8</sup>

Pályájának kezdeteitől *A szentig* tartó eszmei fejlődésével Gregory Alles tanulmánya foglalkozik részletesen.<sup>9</sup> Az 1888-as első egyetemi beiratkozását követő éveket az Erlangen és Göttingen közötti fizikai és szellemi ingázás tarkította; erlangen-i beiratkozásakor még apologetikus célokkal lépett fel, amelyek arra irányultak, hogy megvédje a kereszténységet a történelem- és természettudományok „támadásaitól”. Ez az ingázás azonban később már Ottónak azt a belső küzdelmét mutatta, mellyel igyekezett gyermekkori, erősen vallásos neveltetéséből fakadó érzelmeit kibékíteni a modern természet- és történelemtudományokkal. Alles szerint Otto a későbbiekben két főbb teológiai irányt ötvöz. Az Erlangenben F. H. R. Franktól tanult neolutheranizmust hangolja össze a Hermann Schultz által Göttingenben számára közvetített liberális teológiával.<sup>10</sup> *A szentben* megvalósuló szintézis a vallástudomány mellett így az apologetikához is kapcsolódik. Otto eredeti célja a kereszténységnek a korabeli tudományos felfogással szemben való védelme, azonban a göttingeni évek kiábrándító hatása következtében évekig tartó hitválságba kerül.

<sup>4</sup> Philip C. ALMOND: *Rudolf Otto: An Introduction to His Philosophical Theology*. University of North Carolina Press, 1984. 28.

<sup>5</sup> GOOCH (2000): 184.

<sup>6</sup> Paul TILLICH: *Rudolf Otto – Philosopher of Religion*. F. C. L. Firestone, N. Jacobs. London, Routledge, 2009. 174. és Leon SCHLAMM: „Rudolf Otto and Mystical Experience” In *Religious Studies* XXVII, 1991/3. 389–398.

<sup>7</sup> A magyarul megjelent művek adatait magyarul, a többiét eredeti nyelvén adom meg.

<sup>8</sup> Robert. F. DAVIDSON: *Rudolf Otto's Interpretation of Religion*. Princeton, Princeton University Press, 1947. 21.

<sup>9</sup> Gregory D. ALLES: „Toward a Genealogy of the Holy: Rudolf Otto and the Apologetics of Religion” In *Journal of the American Academy of Religion* LXIX, 2001/2. 323–341.

<sup>10</sup> Uo. 323.

Ekkor adja fel a kereszténység védelmezőjének pozícióját a modernista kritikával és a teológiai liberalizmussal szemben, és válik nem csupán a kereszténység, hanem a vallási egész apologetájává is – aki azonban nem a tudománytól és a korszellemtől való elzárkózást, hanem a vallás és a tudomány kibékítését szorgalmazza.<sup>11</sup>

Egyetemi évei alatt szoros kapcsolatba került Hermann Schultz-cal, aki alapvetően két főbb feladatot rendelt saját apologetikájához. Az első, hogy a világ varázstanítására irányuló korabeli tendenciák között megőrizze a vallásos világkép érvényességét, míg a másik szerint érvényt kell adni a kereszténység elsődlegességének, amely a vallás legtokéletesebb megtestesülése.<sup>12</sup> Ez megegyezik az ottói iránnyal, amely lényegében a kereszténység és a vallás védelmére törekszik, Schultz hatása pedig Otto műveiben sorra megjelenik. Az 1907-ben megjelent *Naturalistische und religiöse Weltansicht* a vallás materialista kritikával szembeni védelme, majd két évvel ezt követően a *Kant-Fries'sche Religionsphilosophie* egy szisztematikus vallásfilozófiai műnek tekinthető. A *szent* megjelenése után pedig egy átfogó vallástörténeti munkát tervezett, amely végül soha nem készült el, ám anyaggyűjtés céljából 1911-ben több távol-keleti országot meglátogatott.

Már *A szent* megjelenésének (1917) környékén is jól látszott, hogy fontosak voltak számára útjai, melyek során többek között Egyiptomba, Indiába és Japánba is eljutott, ahol egy ideig zen szerzetesek között élt. Otto tehát gyakorlati tapasztalattal is rendelkezett, és még 1917-ben *Vischnu-Nârâyana: Texte zur indischen Gottesmystik* és *Siddhanta des Râmânuya: Texte zur indischen Gottesmystik* címmel ír könyveket, vagyis már ekkor számottevő műveltséggel bírt a hindu kultúra területén. Ezirányú érdeklődése 1937-es haláláig fennmarad és több csúcspontot eredményez. A *West-östliche Mystik: Vergleich und Unterscheidung zur Wesensdeutung* (1926) Eckhart mester<sup>13</sup> és az indiai védánta irányzat saiva filozófusa, Adi Sankara tanításait veti össze nagy részletességgel, a *Die Gnadenreligion Indiens und das Christentum* (1930) [*India's Religion of Grace and Christianity Compared and Contrasted* (1930)] a szintén indiai bhakti irányzat szótérelológiáját hasonlítja össze a kereszténységével. Végül a *Der Sang des Hebr-erhaben* [*The Original Gita: The Song of the Supreme Exalted One*], amely halála után két évvel jelent meg, a *Bhagavad Gíta* fordítását és hozzáfűzött kommentárokat tartalmaz.

Noha végig kitartott a kereszténység elsődlegessége mellett, a szent és a numinózus fogalmait más vallások tartalmaira is érvényesnek tartotta. Példa erre *A szent*-nek a vallás evolúciójával foglalkozó fejezete, amelyben minden vallásos élmény alapjaként a „démoni respektus” érzését határozza meg.<sup>14</sup>

Göttingeni évei után 1917-ben, *A szent* megjelenésének évében Marburgba került professzorként, ahol 1929-es korai nyugdíjba vonulásáig dolgozott. Itt került

<sup>11</sup> Uo. 328.

<sup>12</sup> Uo.

<sup>13</sup> Otto azért választotta Eckhart munkásságát elemzésre, mert ő csak a megváltással foglalkozott behatódan, kozmológiával nem – ellentétben Eriugenával vagy Jakob Böhmével.

<sup>14</sup> OTTO (1997): 134.

szorosabb kapcsolatba a huszadik század több nagy filozófusával és a kor meghatározó szellemi áramlataival: Husserlrel és a fenomenológiával és Heidegger által a hermeneutikával.

További négy hatást érdemes még kiemelni. Kant a tizennyolcadik század két nagy eszmei irányzatának, az empirizmusnak és a racionalizmusnak ötvöztetésével fejtette ki, hogy sem egyedül az ész, sem önmagában a tapasztalat nem vezet kielégítő ismeretekhez, hanem csakis e kettő együtt juttathat el a megismerés lehető legmagasabb fokára.<sup>15</sup> Kant szerint vannak *a priori* ismereteink a dolgokról, azonban e dolgokat teljességükben nem ismerhetjük meg, csupán azt láthatjuk, ahogyan azok számunkra megjelennek. A *szent* azért is inkább fenomenológiai és nem teológiai jellegű mű, mert nem közvetlenül Istennel foglalkozik, hanem az embernek Istentől és a numinózusról való élményét teszi vizsgálata tárgyává.

Otto továbbá még göttingeni éveiben lett az 1843-ban elhunyt német posztkantianus filozófus, Jakob Fries követője. Habár soha nem dolgozott ki szisztematikus metafizikát, A *szent*ben kulminálódó nézeteinek metafizikai megalapozását látta a friesi idealizmusban,<sup>16</sup> az efelé vezető útját pedig már jól mutatja a korábban említett *Kant-Fries'sche Religionsphilosophie* (1909) című munkája.

Ezután Friedrich Schleiermacher kell említenünk, aki szembement Kant kritikai szemléletével és a vallási érzést az észről és az etikától független elemként mutatta be.<sup>17</sup> Szerinte a vallás tartalmazhat metafizikai és morális elemeket, de lényege sokkal inkább valami nem racionális, intuitív megélésben rejlik. Olyan rétegekben mozog, ahol az ontológiai értelemben vett lényeg táruul föl, és ahová az empirikus tudomány által nem juthatunk el.<sup>18</sup> Valószínűleg Schleiermacher hatására kezdte Ottót foglalkoztatni a vallási *a priori* megtalálása is. Almond idézi:

Ahogy Kant az érzékelés, az ítélőképesség, a megértés, az elméleti és gyakorlati ész képességeit kutatja és vizsgálja, hogy megtalálja a tudás, az erkölcsi cselekvés és az esztétikai ízlés lényegét, úgy keresi Schleiermacher az elme azon részét, amelyből a vallás ered.<sup>19</sup>

Noha sokat köszönhet Schleiermachernek, mégis az övétől sarkalatos pontokon eltérő nézeteket vallott. Otto szemében Schleiermacher a vallás újrafelfedezője a felvilágosodás hatására túlzottan racionálissá lett európai szellemi térben, hiszen a vallásos érzést elkülönítette a racionalitástól és a moralitástól. Schleiermacher

<sup>15</sup> Immanuel KANT: *A tiszta ész kritikája*. Ford. Kis J., Budapest, Atlantisz, 2009.

<sup>16</sup> DAVIDSON (1947): 133.

<sup>17</sup> ALMOND (1984): 38–39. és F. Schleiermacher: *A vallásról*. Ford. Gál Z., Budapest, Osiris, 2000.

<sup>18</sup> ALMOND (1984): 39.

<sup>19</sup> „As Kant inquires after and examines the faculty of perception, of the power of judgment, of understanding, of reason, of theoretical and practical reason in order to find the essence of knowledge, of moral action, and of aesthetic taste, so Schleiermacher seeks the faculty of the mind out of which religion arises.” ALMOND (1984): 42. A dolgozatban szereplő minden olyan fordítás, ahol nincs feltüntetve a fordító, a dolgozat szerzőjétől való.

vallásos érzése, az *abszolút függőség érzete* azonban számára túlságosan immanensnek tűnt, és ragaszkodott ahhoz, hogy a vallási alapélmény ehhez a világhoz képest valami *teljesen más*.<sup>20</sup>

Végül a fentebbiek mellett Ottóra nagy hatást tett Platón anamnézisélmélete, amely az irracionális és a *belátás*<sup>21</sup> motívumait fűzi össze, és amellyel, részben, Otto megalapozni igyekezett az irracionális (ez esetben intuitív) megismerésmód érvényességét. További fontos hatásként ismét említhetők Egyiptomban, Indiában és Japánban tett utazásai. Ezek, illetve fordításai és összehasonlító vallástudományi munkái bizonyítják a hindu kultúra területén való műveltségét, így az Európán kívüli vallási és filozófiai irányzatok is szélesíthették látókörét.

## A teljesebb megismerés felé

Robert Davidson írja:

A századforduló tudományos gondolkodásának alapos elemzése meggyőzte Ottót arról, hogy a tudományos naturalizmus teljesen figyelmen kívül hagyja az élet és az emberi személyiség jelentősebb és jelentékenyebb aspektusait. A vallás gyökereit a spirituális tapasztalat olyan mélységeiben találta meg, amelyek teljesen kikerültek a természettudományok látóköréből.<sup>22</sup>

Otto nem volt ellene a fejlődésnek, sőt, alapvetően evolucionista nézetei<sup>23</sup> okán is gondolhatta, hogy a kereszténységnek szüksége van a modernizmushoz való felzárkózásra. Ezzel nem szélsőségesen konzervatív álláspontot foglal el, de szélsőségesen liberálisat sem – itt is megjelenik a kontrasztharmónia, az egymással ellentétben lévő erők kibékítésének, összhangba hozásának igénye. „Otto [...] egyformán ellenezte a vallás tudományellenességét, de a vallást figyelmen kívül hagyó tudományt is. Ő maga mindkét nézőpont alkalmazásához ragaszkodott, hiszen céljuk egyaránt az, hogy a világot minél inkább megismerhetővé tegyék.”<sup>24</sup> Nem önmagában a modern racionalitást látta problémának, hanem azt, hogy az ezen

<sup>20</sup> Bernard E. Meland: The Idea of the Holy of Rudolf Otto. Encyclopaedia Britannica, 1998. britannica.com/biography/Rudolf-Otto (Utolsó letöltés ideje: 2026. 03. 14.)

<sup>21</sup> Rudolf Otto (1997): 162.

<sup>22</sup> „A careful analysis of scientific thought at the turn of the century convinced Otto that scientific naturalism left the more significant and meaningful aspects of life and human personality entirely unaccounted for. The roots of religion he found in depths of spiritual experience that completely escape the grasp of natural science.” Robert F. Davidson (1947): 12.

<sup>23</sup> Például *Aszentnek* a numinózus elemeivel foglalkozó fejezeteiben részletesen kifejti ezirányú nézeteit.

<sup>24</sup> „Otto resisted an easy reconciliation between the world view offered by the sciences and the religious interpretation but opposed equally the religionist’s hostility toward science and the scientist’s disregard of religion. The two perspectives, he insisted, are to be embraced and heeded for what they purport to disclose concerning the world in which men live.” MELAND (1998).

alapuló társadalom mellőzi az ezt kiegészíteni hivatott aspektust, az élmény irracionális megnyilvánulását, amelyet szerintem már az Evangélikus Egyház sem birtokolt. A racionalitás nem elég, azonban önmagában az irracionalitás sem kielégítő, hiszen csakis reflexióval, az élmény értelmezésével és megfogalmazhatóságával együtt vezethet el a teljesebb megismeréshez. Ezért van szükség a kettő egyesítésére, a kontrasztharmóniára. Rudolf Otto tudományos munkájának irányultsága nézetem szerint ezért összességében episztemológiaiak tekinthető, amennyiben azzal *egy teljesebb megismerés elérését* tűzte ki célul. Ez az episztemológiai igényű törekvés pedig nem csupán elméleti, hanem gyakorlati jellegű is volt.

Általános pártatlanságát és fogékonyságát a gyakorlati életben is kamatoztatta. Politikusként 1913–1918 között a porosz állam Demokrata Pártjának képviselője volt. A szocializmus problémái és a vallási befolyás a munkásmozgalomra mélyen foglalkoztatták. A „vallásos szövetség” volt munkájának fókusz, amely a nagyobb kultúrák vallásainak egymással szembeni kölcsönös megértését szorgalmazta személyes kapcsolatokon keresztül. A Numinózussal szembeni elköteleződése okán munkáját a protestáns vallási reform elméletének és gyakorlatainak szentelte.<sup>25</sup>

Meglátásom szerint Otto a vallási a priori felkutatásában és meghatározásában gyakorlati céljainak elméleti megalapozását készítette elő. Ezzel kapcsolatban Almond megjegyzi, hogy Otto számára a vallási *a priori* ismerete szükséges lenne a vallások tanulmányozásához és egyfajta vallástudomány létrehozásához,<sup>26</sup> ahogy a numinózus és a szent esetében sem csupán elméletről van szó, hanem tapasztalati realitásról is.<sup>27</sup>

Maga Otto nem foglalta össze programját, ám az életműből és az azt feldolgozó szakirodalomból képet kaphatunk róla, hogy egyházi, teológiai és politikai reformok foglalkoztatták. Tervei között szerepelt a vallással foglalkozó tudomány (*Religionswissenschaft*) megalapozása, a különböző kultúrák és vallások közötti kapcsolat erősítése a bennük rejlő közös elemek felderítése által, egy új, mélyebb kifejezésre alkalmas beszédmód megalkotása.<sup>28</sup> Célja volt továbbá úgy a kereszténység, mint a tágabb értelemben vett vallás és vallási hagyomány védelme, ismét csak a tágabb

<sup>25</sup> „He has also employed his general candor and receptiveness in the practical arena. As a politician, he belonged to the Prussian State from 1913–1918 in the Democratic Party. The problems of socialism and the religious influence on the workers’ movement occupied him deeply. The ‘religious alliance’, which is meant to facilitate a mutual understanding of the larger cultural religions based on personal relationships, is his work. Out of devotion to the capturing of the Numinous, he devoted work to practical and theoretical Protestant religious reform.” TILICH (2009): 177.

<sup>26</sup> ALMOND (1984): 112.

<sup>27</sup> HORVÁTH Orsolya: „Vallási élmény és nemi vágy: Rudolf Otto küzdelme az irracionálissal”. *Vallástudományi Szemle* 2017/1, 49–59. (51.)

<sup>28</sup> OTTO (1997): 250.

értelemben vett vallás fogalmának megalapozása, és a vallástörténet, valamint a vallásfilozófia fogalomrendszerének egységesítése.<sup>29</sup>

Ezeket a célkitűzéseket, illetve megalapozásukat nem lehet egyféle módszerrel végrehajtani, vagyis nem lehet egyértelműen a fenomenológia, a filozófia, a teológia, a pszichológia, a történelemtudomány vagy az összehasonlító vallástudomány keretei közé helyezni. Éppen ezért Otto is inkább csak a problémakör feltárását és javaslatait megtéve a lehetséges megoldások irányvonalát jelölte ki. Érdemes azonban kétfelé osztani célkitűzéseit. Adottak egyrészt azok, amelyek már a vallási *a priori* keresése előtt foglalkoztatták (reformok, apologetika, vallástudomány megalkotása), másrészt amelyeket a vallási *a priori* feltevése vagy feltárása tett szükségessé (újfajta beszédmód, kultúrák közelítése, a vallás fogalomrendszerének szintetizálása).

Mindezeket összefogta, hogy számára ideális esetben valamennyiben ott lakozik az irracionális által kiegészített racionalitás, megvalósítva a kontrasztharmóniát, a két pólus harmonikus összecsengését, ami magának a szentnek is essenciája.

Otto indoka az egyházi- és politikai reformokra a vallás és az egyházak társadalmi szerepének csökkenéséből ered – az előbbi egy belső, az utóbbi külső irányba adott reflexió. A vallás egyénre és kollektívumra gyakorolt befolyásának folyamatosan hanyatlása okán reformjuk kérdése évszázadok óta aktuális. Otto továbbá szerette volna leválasztani a kereszténységről mindazt a „fölösleget” (leginkább a mitológiai és dogmatikai elemeket), amely a századok során rakódott rá, és csupán a belső, örök érvényű lényegét megtartani, és azt a jelen kor szellemiségébe beágyazni.<sup>30</sup> A teológiai reformok szerepe ezzel szorosan összefügg, hiszen a mindenkor egyházak tanításainak újrafogalmazása a közérthetőség jegyében, vagyis a hívők felé közvetített üzenet érvényességének biztosítása érdekében feltétlenül indokolt. Ugyanakkor nem szorgalmazta a kereszténység és a modernitás értékei közötti kompromisszum megkötését, hiszen a kereszténységet örökérvényűnek tekintette, míg a különböző „korszellemeket” időhöz kötöttnek és változásnak kitettnek tartotta.

Egy kizárólag vallásokkal foglalkozó tudomány (*Religionswissenschaft*) megalapozása már önmagában a nyugati tudományos gondolkodás logikájából is levezethető, hiszen a tudomány tendenciája szerint idővel egyre több részterületre oszlik fel. A különböző vallások és kultúrák egymáshoz közelítése (vallásos liga, ökumenizmus, vallásos tárgyak múzeuma stb.) úgyszintén nem kizárólag a vallások kulturális leple alatt rejlő azonos, belülről fakadó jelleg feltevéséből kell következzen, hiszen meglehet, ez is csupán a modernkori globalizáció sajátos hajlamának megnyilvánulása.

Végül az újfajta, vallással kapcsolatos beszédmódot illetően sajnos csak töredékes forrásokra támaszkodhatunk<sup>31</sup>, így ez nem is igazán nevezhető határozott célnak Otto életprogramjában, sokkal inkább egy a numinózus irracionális minőségéből adódó logikus felvetésnek. Azonban törekvése a vallástudomány fogalomrendszerének

<sup>29</sup> Uo.

<sup>30</sup> GOOCH (2000): 188–189.

<sup>31</sup> OTTO (1997): 242.

egységesítésére és a vallás fogalmának meghatározására a vallástudomány megalkotása érdekében szintén releváns kezdeményezés volt a huszadik század elején, amikor a vallással legalább érintőlegesen foglalkozó tudományok és segédtudományok, azok kifejezőmódjai és sok esetben értelmezési horizontjai is egyre távolabb kerültek egymástól.

Am a fő irány továbbra is a megismerés, a gondolkodás „reformja” volna, a racionális és az irracionális síkok összhangja társadalmi és személyes dimenzióban is. Otto így fogalmaz:

Kutatásunk fő iránya nem a vallás története (*ein Religionsgeschichtliches*) és nem a vallás pszichológiája (*ein Religionspsychologisches*), hanem a teológia, és bevallottan a keresztény teológia felé haladt: nevezetesen afelé, hogy a szent illetve annak racionális és irracionális tartalmainak és ezek egymással való kapcsolatának és fúziójának vizsgálata által *felkészítsük* magunkat a bibliai és főleg az újtestamentumi Isten kifinomultabb megtapasztalására.<sup>32</sup>

Ebből pedig látható, hogy összehasonlító kutatásait azért is végezte, hogy általuk a kereszténységet is mélyebben megérthesse.

### „Túl” a tudományon

A korábbiak fényében Rudolf Ottót nehéz volna megértenünk *A szent* elején található hírhedt szöveghely nélkül,<sup>33</sup> amely megmutatja fokozatos elmozdulását a tudományos racionalitás és objektivitás felől a személyes megélés és az intuíció felé. Mindenfajta tudomány és filozófia, még ha alapvetően nem ontológiai irányultságú is, a valóságot kutatja, s azt igyekszik minél közvetlenebb módon megismerni – a tudomány tehát az *élettel* foglalkozik és Otto számára az élet nem képzelhető el *élmény* nélkül.

Nem volt még szó Søren Kierkegaard Ottóra tett hatásáról, noha könnyedén vonható párhuzam a két szellemi közeg között, amely Ottót és Kierkegaard-t körülvette. Egyikben a hegeli idealizmus „észvallása”, a másikban a modern kor szcientifizmusa uralkodott – mindkettő többnyire a rációt, a fogalmiságot és a kognitív megismerést hangsúlyozta, és mindkettőben háttérbe szorult az egyéni egzisztencia,

<sup>32</sup> „The leading interest of our investigation was neither the interest of the history of religion (*ein religionsgeschichtliches*), nor that of the psychology of religion (*ein religionspsychologisches*), but a theological and admittedly the Christian theological one: namely, by means of an investigation of the holy and its irrational as well as its rational contents, and their combinations and fusions, to *prepare* ourselves for a sharper and better comprehension of the biblical and especially the New Testament experience of God.” GOOCH (2000): 25.

<sup>33</sup> „Kérjük az olvasót, idézze fel a valláshoz kapcsolódó erős és lehetőleg egyoldalú felindultság egyik pillanatát. Aki nem képes erre, vagy akinek egyáltalán nincsenek ilyen pillanatai, kérjük, ne olvassa tovább ezt a könyvet. Ha ugyanis valaki [...] sajátos vallási érzéseket nem tud felidézni, az aligha alkalmas arra, hogy vallástudománnyal foglalkozzon.” OTTO (1997): 18.

a szubjektum nézőpontja. Kierkegaard életműve a kereszténység „megjavítására” tett kísérlet volt, ami pedig párhuzamba állítható Otto apologetikus törekvéseivel. Kierkegaard válasza az egyént elhanyagoló rendszerszemléletre az egyéni egzisztencia radikális hangsúlyozása, Ottóé pedig a racionalitást meghaladó, de azt mégis magába foglaló intuitív megismerés, ami kierkegaard-i értelemben a racionalitás új vidékének is tekinthető, ami az Abszolúttal ha nem is az abszolút viszony, de az addiginál közelebbi kapcsolat lehetőségét hordozza. Végül mindkettőjüknél fellépett az igény a fogalmiságot meghaladó újfajta kifejezőmód alkalmazására.

Kierkegaard az egyéni egzisztenciát közvetlenül emelte be filozófiájába, hogy ezzel a szenvedély és a hit fontosságát hangsúlyozza. Úgy vélte, a szorongás, a szenvedély és a hit az emberi tapasztalat árnyaltabb és gazdagabb megnyilvánulásai annál, minthogy pusztán kogníció által teljesen megragadhatók legyenek, sőt, az értelmező megközelítés gyakran reduktívnek bizonyul velük szemben. A számára igen fontos *Jób könyve* éppen arról a küzdelemtől szól, hogy hogyan lehetne a hitről *beszélni*, ha az meghaladja a fogalmiság horizontját. Az ellentmondást úgy igyekezett feloldani, hogy a spekulatív és tudományos egzaktásra törő filozófiai nyelvet elhagyva személyesebb hangvételű, gyakran ironikus, esszéisztikus stílust alakított ki, amellyel az embert nemcsak mint gondolkodó lényt, hanem mint teljes egzisztenciát szólítja meg – érdemes itt tehát röviden áttekintenünk Otto életútját, hogy amennyire lehetséges, az ő „teljes egzisztenciája” is föltárulhasson előttünk.

Rudolf Otto 1869-ben, protestáns családban született a mai Németország területén. Egyetemi évei alatt teológiát és filozófiát hallgat, később, illetve időközben megtanul szanszkritül, héberül és koiné görögül is, doktori értekezését pedig Lutherről írja. Rendszeres teológusként könyveket ír, illetve *A szent* megjelenéséig Göttingenben oktat. Ezután Marburgba kerül, ahol rektorként közéleti szerepet is vállalva öt évig parlamenti képviselő. Kutatói minőségben utazik Észak-Afrikába, Kínába, Palesztinába, Indiába és Japánba, miközben Marburgban személyes kapcsolatot ápol Martin Heideggerrel és Edmund Husserllel.

Otto „egzisztenciájának” teljesebb megismerésében sokat segít Philip C. Almond kötete is, amellyel éppen az volt a szándéka, hogy Ottonak *A szenten* kívüli munkásságát is ismertesse; illetve ehhez kapcsolódóan a könyv első fejezetei fontos információkkal szolgálnak életrajzáról:

Otto mély hite nem vonható kétségbe. [...] Mégis, ahogy tudományos munkája mutatja, küszködött is hitének megtartásával. Szilárdan elkötelezett volt a keresztény tanítás mellett, de közben teljes mértékben ismereteseek voltak számára más vallási hagyományoknak a kereszténység egyetemes igazságigényével kapcsolatban tett állításai. Kései éveit végigkísérte a vágy egy a pálihoz hasonló élmény után, amely feloldhatta volna belső küzdelmeit.<sup>34</sup>

<sup>34</sup> „Otto’s deep piety cannot be doubted. He was a man of simple yet deep faith without any affectation or inhibition. Yet, as his scholarly work shows, he was also a man who struggled to retain that faith. He was firmly committed to Christianity and yet fully aware of the claims made by other traditions

Ez a mély hit pedig már gyermekkorától sajátja volt, ahogy maga is megjegyzi: „Nem tudtam nyugodtan olvasni a történelemkönyveket [...], amíg előtte meg nem győződtem róla, hogy a bennük szereplő emberek is hívők, nem pedig katolikusok, zsidók vagy pogányok”.<sup>35</sup> Amikor pedig később, liberális teológiai nézetei miatt nem kapott – legalábbis 1915-ig – professzori kinevezést a Lutheránus Egyházban, fontolgatta, hogy felhagy a teológiával, hogy lelkész legyen Párizsban, vagy Kínában végezzen missziós tevékenységet. Ebben az időszakban, ahogy Almond fogalmaz, „közel került az idegösszeomláshoz, de megmaradt teológusnak”<sup>36</sup> – nem kis mértékben Ernst Troeltsch támogatásának köszönhetően.<sup>37</sup>

Rövid politikai pályája mellett Almond említi utazásait, illetve két másik, vallástudományon kívül eső tevékenységét. „Ő volt az első német vallástudós, aki zenkolostorba látogatott, hogy az ott élő mesterekkel értekezzen, illetve hogy bevezesse a zen meditáció gyakorlatába.” Emellett előadást tartott a helyi szerzeteseknek a kereszténység és a buddhizmus közötti párhuzamokról, valamint Kínában járva mélyebben megismerkedett a taoizmussal. Almond megjegyzi, hogy ez az utazás mérföldkő volt számára, hiszen közben fogalmazódott meg benne először egy különböző vallási tradíciók rituális és vallási tárgyait magába foglaló gyűjtemény létrehozásának gondolata, amely 1927-ben a német kormány támogatásával meg is valósult. Továbbá ez az utazás szolgálhatott ihletül a „Vallásos Liga” ötletéhez, melynek elméleti kereteit 1913-ban egy párizsi keresztény világkongresszuson ismertette.<sup>38</sup> Ez később szintén megvalósult: „1920-ban Otto nemzetközi egyesületet alapított [...] A »Religiöser Menschheitsbund«-ként ismert szervezet morális és politikamentes tökéjével kívánta kiegészíteni a Nemzetek Szövetségének munkáját.”<sup>39</sup>

Beszédesek mellett a *Religious Essays: A Supplement to 'The Idea of the Holy' (1931)* című, egyben csak angolul kiadott esszégyűjteményében található következő fejezetcímek is: *Towards a Liturgical Reform; A Form of Divine Service; A Form for Celebrating the Lord's Supper*. Todd Gooch pedig így ír Otto keresztény reformtörekvéseivel kapcsolatban: „A tanultabb társadalmi rétegek elidegenültségének ellensúlyozása érdekében a keresztény hit intellektuális modernizációját és újrafogalmazását

---

upon the exclusivity of the truth of Christianity. Indeed, throughout his later years he longed for an experience comparable to that of Paul on the road to Damascus to occur as a resolution of his inner struggle.” ALMOND (1984): 7.

<sup>35</sup> „I couldn't read any history calmly [...] unless I was convinced beforehand that the people in it were also devout and not catholics, or Jews or heathens.” Uo. 10.

<sup>36</sup> „He came close to a nervous breakdown, but he remained a theologian...” Uo. 16.

<sup>37</sup> Uo.

<sup>38</sup> Uo. 19.

<sup>39</sup> „In 1920 Rudolf Otto founded an international league to work for right, justice and peace. Known as the Religiöser Menschheitsbund, the league was a deliberate attempt to provide a necessary moral and non-political complement to the League of Nations.” Gregory. D. ALLES: „Rudolf Otto and the Politics of Utopia”. In *Religion XXI*, 1991/3. 235–256.

hangsúlyozta, amelynek a gyakorlatban a vallási oktatás keretei között kell végbemenie.<sup>40</sup>

Hans Rollmann írja továbbá,<sup>41</sup> hogy Otto Indiával kapcsolatos érdeklődése személyes lelki élménnyel kezdődött – nem sokkal azután kezdett el tanulmányokat írni az indiai vallásokról, hogy Benáreszben meglátogatott egy hindu tanítót –, csak úgy, ahogy egy marokkói zsinagóga meglátogatása adta számára az ihletet *A szent* megírásához.

Illetve Almond is beszámol Otto vallási élményeiről, melyek során megtapasztalta a „szentet”, és idézi Otto saját, igen érzéketes leírásait is. Kiemeli, hogy Ottót ezen utazásai során szerzett megtapasztalásai juttatták el a szentnek a vallásokban elfoglalt központi helyének gondolatához.<sup>42</sup> Egyik leírásában így fogalmaz: „Már csak azért is megérte Indiába utaznom, hogy ezt az egy helyet láthassam, mert a vallás itt élő szelleméből bárki egyetlen óra kontempláció után többet tapasztalhat meg, mint az összes létező könyv által.”<sup>43</sup> Egy másik zárásaként pedig ezt írja: „Az ilyen pillanatokban a töredékes én [self] egységesül, és az egészben elfoglalt helyének tudatára ébred.”<sup>44</sup>

## Élmény és egzisztencia

Értelmezésem szerint az eddigiek két főbb dimenzió mentén ragadhatók meg. Az első Ottónak a numinózus és az egyéni egzisztencia kapcsolatáról megfogalmazott nézetei, a másik pedig – valamelyest kívülről rátekintve – magának Ottónak az egzisztenciája úgy, ahogyan a numinózushoz való viszonyában vizsgálható.

A numinózus élménnyel kapcsolatban így ír *A szentben*:

Az értelmezés, illetve az értékelés sajátos, numinózus kategóriájáról és valamilyen numinózus érzelmi hangoltságról beszélek, amely mindig ott bukkan elő, ahol ezt az értékelési kategóriát alkalmazzák, vagyis ahol úgy vélik, hogy egy tárgy numinózus. Mivel ez a kategória teljesen *sui generis*, ezért – minden más primer és alapvető tényhez hasonlóan – szigorú értelemben véve definiálhatatlan, csak körülírható.<sup>45</sup>

<sup>40</sup> „To combat the alienation of the educated classes, he emphasizes the need for the Christian faith to undergo a process of intellectual reformulation and modernization, which must be implemented practically by means of a reform of religious education.” GOOCH (2000): 201.

<sup>41</sup> HANS. ROLLMANN: „Rudolf Otto and India” In *Religious Studies Review* V, 1979/3. 199–203. (199.)

<sup>42</sup> ALMOND (1984): 14, 17–18, 23–24.

<sup>43</sup> „... To see this place were alone worth a journey to India, while from the spirit of religion which has lived here, one may experience more in a single hour of contemplation than from all the books.” Uo. 24. Illetve ugyanezt ROLLMANN (1979) is idézi: 199.

<sup>44</sup> „At such moments, the fragmented self is integrated and becomes aware of its place within the whole.” ALMOND (1984): 14.

<sup>45</sup> OTTO (1997): 16.

A numinózus tehát lényegében *rajtam kívül* létező dolog. Néhány oldallal később a misztérium kapcsán így fogalmaz: „Ez a dolog azonban, vagyis a *vallási* szempontból misztikus valami, a valódi *mirum* – talán ez a legtalálhatóbb kifejezés – az »egészen más«, [...] ami idegen és ami álmélkodásra késztet, ami kívül esik a megszokott, a megértett és a meghitt területén, és ezért teljes egészében kívül esik azon és ellentétben áll azzal, és ezért lelkünket döbbsent csodálkozással tölti el.”<sup>46</sup>

A *mysterium* és a *tremendum* szorosan összefüggnek egymással,<sup>47</sup> így a *mysterium tremendum* egyben, vagyis a „rettentő titok” a numinózus alapvető eleme, melynek lényeges vonása, hogy a természetfeletti, az *egészen mással* való találkozás mélységes döbbenettel, megrendüléssel, irtózással (*orgé*) tölti el az embert és amely rettenet vagy irtózat a maga mélységénél fogva egyfajta fenségességgel (*maiestas*) ruházódik fel, amely a numinózus hatalmának, abszolút fölényének érzetét kelti fel.

A numinózus és az egzisztencia kapcsolatának kérdésében Otto Schleiermacher nézetét veszi alapul, aki ezt az abszolút fölény átélésének tükrében az *abszolút függőség* kifejezéssel írja le. Csakhogy Otto kritikája szerint Schleiermacher a numinózus és az egyéb, természetes (pl. családtaghoz fűződő) „függőség” között csupán *meny-nyiségi*, nem pedig *minőségi* különbözést feltételez (ami nem *par excellence* természetfeletti, hanem csak a természeti felfokozása), figyelmen kívül hagyva a numinózus *egészen más* voltát, így pedig lényegében profanizálva azt.<sup>48</sup>

Otto az abszolút és „önmagát kinyilvánító”<sup>49</sup> függőséget 1Móz 18,27-tel szemlélteti: „Tudom, merész dolog, hogy szólok az én Uramnak, bár én csak *por* és *hamu* vagyok.”<sup>50</sup> Ő pedig így ír róla: „...elsődleges és alapvető tényről van szó, amely csupán önmagával meghatározható a lélek síkján”.<sup>51</sup> Ez tehát a természetfeletti szemben érzett függőségérzet, amelynek Otto a *teremtményérzet* elnevezést adja – „ama teremtmény érzetének, aki elmerül saját jelentéktelenségében, és elenyészik, ha szembe találja magát azzal, ami minden teremtmény fölött áll.”<sup>52</sup> Fontos azonban, hogy nem önmagában gondolja semminek és jelentéktelennek a teremtményt, hanem az isteni mindenhatósághoz képest minősíti annak. Továbbá Schleiermacher a „vallásos érzés” tartalmát tulajdonképpen az abszolút függőség érzetével szándékozik meghatározni, ami Otto szerint „elsősorban ön-érzet volna, vagyis *önmagam* [...] sajátos meghatározottságának érzete”.<sup>53</sup> Otto szerint ez (szó szerint: „világos tapasztalati tény”<sup>54</sup>) már csak egy szubjektív következménye a rajtuk kívül álló numinózusnak. Így a teremtményérzet függősége csakis a numinózus jelenvalóként

<sup>46</sup> Uo. 35.

<sup>47</sup> SZATHMÁRY Sándor: „Isten szentségének titka – Isten titokzatos szentsége”. *Theológiai Szemle*, XLI. évf., 1998/1, 53–57. (54.)

<sup>48</sup> ALLES (2001): 325.

<sup>49</sup> OTTO (1997) 19.

<sup>50</sup> Uo.

<sup>51</sup> Uo.

<sup>52</sup> Uo.

<sup>53</sup> Uo. 20.

<sup>54</sup> Uo.

való megtapasztalásában lép fel – ez pedig nem csupán vertikális, fentről lefelé irányuló függőséget feltételez, hanem magába foglal egy mellérendelő viszonyt is, amennyiben „az én ‘abszolút függőségem’ érzetének a feltétele az, hogy érezzem az ő ‘abszolút fölényt’”<sup>55</sup>

A következő kérdés, hogy a numinózusnak a *teljes* függőség érzetében megtapasztalt élménye valóban áthatja-e a *teljes* egyéni egzisztenciát annak racionális és irracionális<sup>56</sup> jellegeivel együtt?

Ennek kapcsán írja Otto Pálról: „És ahogyan Pál számára az *orgé theou* több, mint a büntető igazságosság pusztá érvényesülése – hiszen sokkal inkább áthatja a numinózusban rejlő *tremendum* –, s ugyanígy a megélt istenszeretetben lévő *fascinans* is, amely kiforgatja sarkaiból a lelkét és a harmadik égbé ragadja, több, mint a természetes-emberi gyermekségérzés pusztá abszolútuma.”<sup>57</sup> Pálnál pedig a numinó-zussal való erőteljes találkozás nemcsak egzisztenciájának irracionális („lelki” vagy „érzelmi”) részét alakította át, hanem a racionális is, hiszen életútja, gondolkodása és világnézete is gyökeresen megváltozott.

Ezután Luther toronyélményéhez visszatérve:

„Igaz” és „Isten igazsága” ezek az igék villámcsapásként hatottak lelkiismeretemre. Megborzadtam, amikor hallottam őket. Ha Isten igazságos, akkor büntetnie kell. De amint egyszer ebben a toronyszobácskában tépelődtem ezek fölött az igék fölött: „Az igaz ember hitből él” (Róm. 1, 17) és „Isten igazsága”, Isten kegyelméből ezt gondoltam: Ha nekünk, mint igazaknak, hitből kell élnünk, és ha Isten igazsága minden hívőnek üdvösségére van, akkor az nem lehet a mi érdemünk, hanem csak Isten irgalmassága. Mert Isten igazsága az az igazság, mellyel minket Krisztus által igazzá tesz és megvált. Így ezeket az igéket megszerettem. A Szentírás értelmét ebben a toronyban tette világossá előttem a Szentlélek. [...] Ekkor úgy éreztem, mintha teljesen újjászülettem volna s mintha tárt kapukon át magába az Édenkertbe léptem volna be.”<sup>58</sup>

Itt a numinózus minden főbb komponense megtalálható: a szent borzadály (*mysterium tremendum*), a lenyűgözöttség és ünnepélyesség (*fascinans*), illetve a fenséges-ség (*maiestas*) érzete is, mindez pedig egy transzformatív és eksztatikus élményben kulminálódik: „mintha teljesen újjászülettem volna s [...] magába az Édenkertbe léptem volna be”.

Megjegyzendő, hogy a maga isteni hivatástudatát a gyakorlati, „racionális” világban megélni igyekvő kálvini protestáns életszemléletben és a páli vagy lutheri predesztinációban szintén fellelhető a teljes egzisztenciának ettől a mindenható

<sup>55</sup> Uo. 21.

<sup>56</sup> Nem összetévesztendő az „egészen más” irracionális voltával.

<sup>57</sup> Uo. 107.

<sup>58</sup> VIRÁG Jenő: Dr. Luther Márton önmagáról, mek.oszk.hu/02500/02567/html/ (Utolsó letöltés ideje: 2026. 04. 10.)

hatalomtól (*mysterium tremendum* és *maiestas*) való alávetettsége és ebben az értelemben az egyén semmi-jellege.

### Összefoglalás

Rudolf Otto életművéről, főleg töredékessége ismeretében, csak óvatosan tehetők általánosabb kijelentések. *A szent*ben főleg a „numinózus elemei” című fejezeteket ugyan szisztematikusan kidolgozta, az ezt követő húsz évben nem követte a könyvet hasonlóan rendszeres folytatás. Átfogóbb művei megoszlanak a kereszténység, az indiai vallások és a vallástörténeti témájú kutatások között<sup>59</sup> – miközben számos fordítást és kisebb tanulmányt közölt. Elméleti és gyakorlati tevékenységeiből mégis kirajzolódik, hogy fő célja az élmény, a személyes megélés újrafelfedezése volt. Ám nemcsak az élmény fontosságát, de a vallásnak modernitáshoz való felzárkóztatását és a kereszténység elsőbbségét is hangsúlyozta, miközben nézeteiben meghatározó szerepet játszott a miszticizmus. Életműve jóval többről szól, mint *A szent* – mögötte az a törekvés húzódott meg, hogy a tudást kiszabadítsa az intellektus korlátai közül és az elméletek világából, és minél több ember számára átélhetővé tegye, így téve valóságossá és érvényessé a misztikát, a vallási élményt és a vallást. Ez az elméleti tudással társuló átélés pedig megalapozza a tudás realizálását és mindennapi életbe való átültetését – ami végső soron a tudomány mindenkori feladatának tekinthető.

Otto továbbá, ha „jelenségként” tekintjük őt, a maga működésével teszi fel nekünk a kérdést: mennyire kell, érdemes, vagy lehetséges az egyéni egzisztenciát zárójelbe tenni az irracionálist vizsgálva, ha az eleve a teljes egzisztenciánkat áthatja? És hogyan hathat át bennünket valami, ami hozzánk képest mégis „teljesen más”?

Rudolf Otto kutatói munkáját áthatotta a vallási érzület, a vallási élmény és a vallási élmény *a priori*jának keresésére irányuló motiváció, amelyben saját hitbeli élményei kulcsszerepet játszottak. Életét nemcsak tudományos kutatásai terén, hanem annak teljességében meghatározta a *keresés*, s ennek, mint minden keresésnek, oka a kíváncsiság volt – Rudolf Otto pedig annak lehet példája, hogy az ember csakis egész lényével lehet kíváncsi. Hiszen ahogy mi az ő teljes egzisztenciájára kérdeztünk most rá, nem úgy kérdeztünk-e rá Otto teljes egzisztenciájával a numinózus élményére is?

*A szent*, a huszadik század első harmadának szellemi közege és ismereteink Otto életművéről és életrajzáról képet adhatnak egy olyan kutatóról, aki Kierkegaard-hoz hasonlóan az *életet*, a személyes megélés fontosságát igyekezett hangsúlyozni egy olyan korban, amelyben a racionalitás és az ész a vallás és a vallási élmény fölé kerekedett. *A Szent* kezdeti sikere híressé tette őt és több fontos kifejezéssel (pl. *numinózus*; *teljesen más*) gazdagította a tudományos gondolkodást, azonban ez a mű mégis

<sup>59</sup> Például OTTO (1934).

csak egyetlen fejezet Otto életének könyvében, aki nemcsak *A szent*t alkotott maradandót, hanem azzal a szándékával is, amellyel a nyugati tudományos gondolkodás és a vallástudomány akkoriban formálódó tereibe belépett. Az élmény, az irracionális és az intuitív megismerés tudományos diskurzusba való beemelése, a logikus gondolkodáson *felül* vagy azon kívül álló rétegek nyelvi megfogalmazására és a vallások *mögötti* közös lényeg megtalálására és megfogalmazására tett kísérletei korát megelőzőek, melyeket azonban személyes hitével és magánéleti nehézségeivel való küzdelme mellett igyekezett nemcsak elméletben, de gyakorlatban is megvalósítani.

Ottónak köszönhetően a Nyugat újra „felfedezte” az élményt, amely ismét tudományos párbeszédnek tárgyává válhatott, és ezzel hozzájárult az összehasonlító kutatások további kibontakozásához. Ám munkájának talán legnagyobb eredménye, hogy olyan, mindannyiunk számára érvényes kérdéseket fogalmazott meg, amelyeket időről-időre muszáj feltennünk. Bár a vallási élményt talán sohasem leszünk képesek teljesen szavakba önteni, Rudolf Otto megmutatta, hogy hallgatni róla éppoly lehetetlen.

## Bibliográfia

- R. OTTO: *A szent: Az isteni eszméjében rejlő irracionális és viszonya a racionálishoz*. F. Bendl J. Budapest, Osiris Kiadó, 1997.
- R. OTTO: *Die Gnadenreligion Indiens und das Christentum*. Gotha, L. Klotz, 1930.
- R. OTTO: *India's Religion of Grace and Christianity Compared and Contrasted*. F. F. H. Foster. New York; London, Student Christian Movement Press, 1930.
- R. OTTO: *West-östliche Mystik*. L. Gotha, Klotz, 1926.
- R. OTTO: *Mysticism East and West: A Comparative Analysis of the Nature of Mysticism*. F. B. L. Bracey and R. C. Payne. London, Macmillan and Co., 1932.
- R. OTTO: *Der Sang des Hebr-Erbabenen. Die Bhagavad-Gita*. Stuttgart, W. Kohlhammer, 1935.
- R. OTTO: *The Original Gita: The Song of the Supreme Exalted One*. F. J. E. Turner. London, Georg Alen and Unwin, 1939.
- R. OTTO: *Naturalistische und religiöse Weltansicht*. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1904.
- R. OTTO: *Naturalism and Religion*. Williams and Norgate. London, 1907.
- R. OTTO: *Kant-Fries'sche Religionsphilosophie*. Tübingen, J. C. B. Mohr, 1904.
- R. OTTO: *The Philosophy of Religion Based on Kant and Fries*. New York, Richard R. Smith, 1931.
- R. OTTO: *Die Anschauung vom heiligen Geiste bei Luther*. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1898.
- R. OTTO: *Vischnu-Nârâyana: Texte zur indischen Gottesmystik*. Jena, E. Diederich. 1923.
- R. OTTO: *Siddhânta des Râmânüja. Ein Text zur indischen Gottesmystik*. Tübingen, J. C. B. Mohr. 1923.

- R. OTTO: *Reich Gottes und Menschensohn: Ein religionsgeschichtlicher Versuch*. München, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1934.
- G. D. ALLES: „Rudolf Otto and the Politics of Utopia”. *Religion* XXI, 1991/3, 235–256.
- G. D. ALLES: „Toward a Genealogy of the Holy: Rudolf Otto and the Apologetics of Religion”. *Journal of the American Academy of Religion* LXIX, 2001/2. 323–341. DOI: 10.1093/jaarel/69.2.323
- P. C. ALMOND: *Rudolf Otto: An Introduction to His Philosophical Theology*. Chapel Hill and London, University of North Carolina Press, 1984.
- R. F. DAVIDSON: *Rudolf Otto's Interpretation of Religion*. Princeton, Princeton University Press, 1947.
- T. A. GOOCH: *The Numinous and Modernity: An Interpretation of Rudolf Otto's Philosophy of Religion*. Berlin–New York, de Gruyter, 2000.
- HORVÁTH O.: „Vallási élmény és nemi vágy: Rudolf Otto küzdelme az irracionálissal”. *Vallástudományi szemle* XIII, 2017/1., 49–59.
- I. KANT: *A tiszta ész kritikája*. Ford. Kis J., Budapest, Atlantisz, 2009.
- PETHŐ S.: „Rudolf Otto – avagy az elrettentő titok filozófiája.” In: R. Otto: *A szent: Az isteni eszméjében rejlő irracionális és viszonya a racionálishoz*. Ford. Bendl J. Budapest, Osiris Kiadó, 1997. 221–259.
- H. ROLLMANN: „Rudolf Otto and India”. *Religious Studies Review* V, 1979/3. 199–203.
- L. SCHLAMM: „Rudolf Otto and Mystical Experience”. *Religious Studies* XXVII, 1991/3. 389–398.
- F. SCHLEIERMACHER: *A vallásról*. Ford. Gál Z., Budapest, Osiris, 2000.
- SZATHMÁRY S.: „Isten szentségének titka – Isten titokzatos szentsége”. *Theológiai Szemle* 1998/1. 53–57.
- P. TILICH: *Rudolf Otto – Philosopher of Religion*. F. C. L. Firestone, N. Jacobs. London, Routledge, 2009.
- VIRÁG J.: Dr. Luther Márton önmagáról, mek.oszk.hu/02500/02567/html/ (Utolsó letöltés ideje: 2026. 03. 15.)
- B. E. MELAND: britannica.com/biography/Rudolf-Otto 1998. (Utolsó letöltés ideje: 2026. 04. 10.)

## Rezümé

*Rudolf Otto életművéről, főleg töredékessége ismeretében, csak óvatosan tehetők általánosabb kijelentések. Elméleti és gyakorlati tevékenységeiből mégis kirajzolódik, hogy fő célja az élmény és a személyes megélés újrafelfedezése volt, miközben a vallásnak modernitásához való felzárkóztatását és a kereszténység elsőbbségét is hangsúlyozta. Életműve jóval többről szól, mint A szent – mögötte az a törekvés húzódott meg, hogy a tudást kiszabadítsa az intellektus korlátai közül és az elméletek világából. Kutatói munkáját áthatotta a vallási érzület, a vallási élmény sajátlagosságának és a priorijának keresésére irányuló motiváció, amelyben saját*

*hitbeli élményei kulcsszerepet játszottak. Bár a vallási élményt talán sohasem leszünk képesek teljesen szavakba önteni, Rudolf Otto megmutatta, hogy hallgatni róla éppoly lehetetlen.*

**Kulcsszavak:** Rudolf Otto, vallási élmény, numinózus, *A szent*, fenomenológia, teológia, összehasonlító vallástudomány, misztika, vallási reform

## Abstract

### *Religious Experience in the Context of Rudolf Otto's Life and Work*

*General statements about Rudolf Otto's oeuvre must be made with caution, especially considering its fragmentary nature. Nevertheless, his theoretical and practical work reveals that his primary goal was to rediscover personal religious experience, while also emphasizing the need to adapt religion to modernity and to assert the primacy of Christianity. His work extends far beyond The Idea of the Holy, as it is characterized by a fundamental effort to liberate knowledge from the constraints of intellect and the realm of theoretical concepts. His efforts were driven by the search for religious sentiment, for the a priori and the sui generis of religious experience itself, in which his own encounters with the numinous played a crucial role. And while these may never be fully captured in words, Rudolf Otto demonstrated that remaining silent about them is equally impossible.*

**Keywords:** Rudolf Otto, religious experience, the *numinous*, *The Idea of the Holy*, phenomenology, theology, comparative study of religions, mysticism, religious reform